

Бојан Самсон
Библиотека Матице српске
bojansamson@gmail.com

ЛЕТОПИС МАТИЦЕ СРПСКЕ У ВРЕМЕ УРЕДНИШТВА БОШКА ИВКОВА (1980–1991)

САЖЕТАК: *Летопис Матице српске* обележио је крајем 2024. године два века постојања. Поводом тога, објављене су многе значајне публикације. Једна од њих је зборник *Двеста година Летописа Матице српске*, у којем се с разних страна приступа феномену овог значајног часописа. Друга публикација је *Летопис Матице српске: уреднички програми*, у којој се разматрају многи уреднички програми кроз историју овог часописа. У једном од текстова, „Програмски смер *Летописа Матице српске*” (1980) Бошко Ивков, уредник *Летописа* од 1980. до 1991, износи основне циљеве и идеје којима ће се руководити током свог уредничког мандата. Износећи те смернице, Ивков се добрим делом удаљава од *Летописа* какав се подразумевао: традиционалан, конзервативан часопис, врло опрезан према новинама, који следи утабане путеве главног тока српске књижевности. У овом раду размотрићемо колико је овај уредник био доследан у стварању новог и другачијег *Летописа* од оног на који је читалачка публика навикла. Анализа основних карактеристика Ивковљевог *Летописа* показује колико је овај часопис пратио домаће и стране књижевне и теоријске трендове, и колико је био значајан за развој српске књижевне периодике током осамдесетих година 20. века. Поред анализе уредничког програма и објављеног садржаја, у раду се користи и сведочанство Владимира Копицла, дугогодишњег члана Ивковљевог уредништва, чије се сећање испитује у виду интервјуа.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Бошко Ивков, јубилеј, књижевна периодика, *Летопис Матице српске*, уреднички програм.

Увод

Летопис Матице српске обележио је крајем 2024. и почетком 2025. године двеста година постојања. То је врло значајан јубилеј и за овај часопис, и за Матицу српску, али и за српску књижевност

и културу уопште. Мало који књижевни часопис у свету би се могао похвалити овако дугим трајањем. Много се у последњих години дана говорило и писало о *Лейхойису*. Тако је крајем 2024. године објављен зборник *Двесџа љодина Лейхойиса Маџице срџске*,¹ у којем су еминентни библиотекар и библиографи приложили своје радове посвећене овом врло значајном часопису. Било је ту радова о библиографији Летописа кроз историју, о његовом визуелном идентитету, о процесу дигитализације *Лейхойиса*, анализира се цитатност у овом часопису итд. Нашло се ту места и за књижевно-историјске теме: о утицају *Лейхойиса* на друге часописе, о програмским начелима одређених *Лейхойисових* уредника, о вези Летописа и неких наших значајних књижевника, о заступљености одређених националних књижевности у *Лейхойису*, итд. У ова два века сакупило се врло много разноврсне и богате библиографске, библиотечке и књижевноисторијске грађе у *Лейхойису* као важном делу фонда Библиотеке Матице српске. Због свог обима и сложености ова грађа се може обрадити и представити на различите начине, а то је у овом зборнику и учињено. То свакако и јесте један од најважнијих задатака Матице српске, Библиотеке Матице српске и њихових разних публикација: да кроз писану реч обрађују и промовишу богато културно наслеђе које чувају у својим фондовима. Треба истаћи чињеницу да националне библиотеке, попут Библиотеке Матице српске, имају знатно шири опсег институционалних задатака од јавних библиотека и специфична истраживачка усмерења када је реч о представљању грађе и књижног наслеђа различитим публикама. Ови задаци нарочито долазе до изражаја када су у питању посебни јубилеји као што је обележавање два века *Лейхойиса*.

У поменутом зборнику *Лейхойис* је истражен врло детаљно и систематично. У тексту „Садржај, попис или библиографија *Лейхойиса Маџице срџске* у XIX, XX и XXI веку”,² ауторки Слађане Субашић и Марије Ваш, даје се хронолошки преглед публикација које су библиографски обрађивале *Лейхойис*. Једна од таквих публикација је и *Садржај Лейхойиса Маџице срџске: 1971–1980*,³ који су приредиле Слађана Субашић и Марија Ваш. У припреми је и наредни „Садржај *Лейхойиса Маџице срџске*” који ће обрађивати период од 1981. до 1990, управо онај који нас у овом раду интересује. Међу

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

¹ Гордана Ђилас, ур., *Двесџа љодина Лейхойиса Маџице срџске: зборник* (Нови Сад: Библиотека Матице српске, 2024).

² Слађана Субашић и Марија Ваш, „Садржај, попис или библиографија *Лейхойиса Маџице срџске* у XIX, XX и XXI веку”, у *Двесџа љодина Лейхойиса Маџице срџске: зборник* (Нови Сад: Библиотека Матице српске, 2024), 13–21.

³ Слађана Субашић и Марија Ваш, ур., *Садржај Лейхойиса Маџице Срџске: 1971–1980* (Нови Сад: Матица српска, 2024).

бр.
2.
год.
2025.

текстовима у зборнику је и „*Лейојис Мајице српске* кроз библиографски опис и процес дигитализације у Библиотеци Матице српске”,⁴ чији аутори Вања Томчањи и Сениша Стојшић детаљно објашњавају како је текла дигитализација нашег најстаријег часописа, која је, између осталог, значајно олакшала не само физички приступ грађи, већ и њено истраживање, анализирање и тумачење.

Текст који се бави програмом друштвеног просвећивања у *Лейојису Мајице* српске Тихомира Остојића,⁵ ауторке Гордане Ђилас, упућује нас на програмске смернице у Остојићевом уредничком мандату. Овде можемо приметити колико је важно унапред одредити уреднички концепт и колико то утиче на коначни изглед часописа, посебно ако се уредништво доследно придржава утврђеног концепта. Ово нас упућује на још једну занимљиву књигу, а то је *Лейојис Мајице српске: уреднички програми*,⁶ приређивача Душана Иванића и Светлане Милашиновић. У ову књигу уврштени су најзначајнији програми кроз историју *Лейојиса*, од оног Георгија Магарашевића из 1824. до једног од последњих, програма Ивана Негришорца (Драгана Станића) из 2005. године.

У мноштву различитих програма, својом иновативношћу, интригантношћу и јасном визијом издваја се уреднички програм Бошка Ивкова. У тексту који потписује Ивковљево уредништво, „Програмски смер *Лейојиса Мајице српске*”, првобитно објављеном у *Лейојису Мајице српске* (јануар 1980, књ. 425, св. 1), наводи се низ идеја и планова које би овај часопис учиниле врло модерним, занимљивим и прогресивним. Овакав *Лейојис* би привлачио како квалитетом, тако и иновативношћу. Овим програмским смерницама Ивков се добрим делом удаљава од *Лейојиса* какав обично подразумевамо: традиционалан, конзервативан часопис, врло опрезан према новинама, који следи утабане путеве главног тока српске књижевности.

Да би нам било јасније о чему је реч, ево неких од смерница Ивковљевог програма: *Лейојис* ће отворити своје странице књижевној речи Војводине, Југославије и света; афирмисаће уметнички зрела, хумана и друштвено напредна достигнућа, а негативно ће се односити према јаловом књижевном традиционализму, културном конзервативизму и идеолошкој регресији; биће отворен према

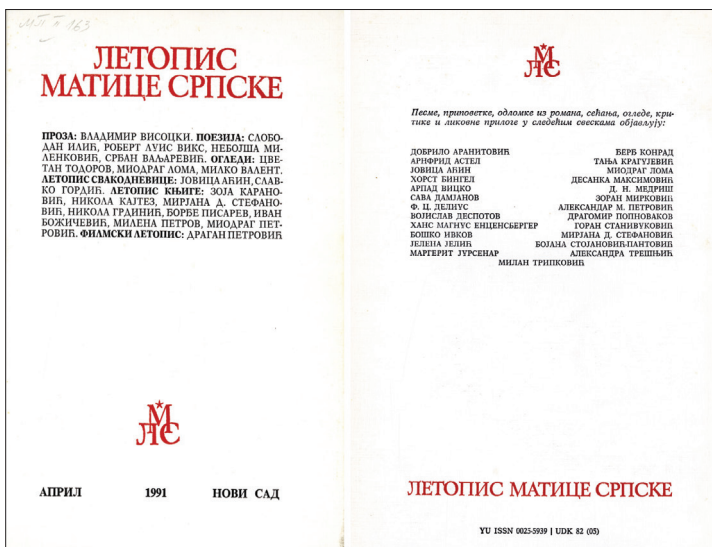
⁴ Вања Томчањи и Сениша Стојшић, „*Лейојис Мајице српске* кроз библиографски опис и процес дигитализације у Библиотеци Матице српске”, у *Двесіта іодина Лейојиса Мајице српске*, 44–52.

⁵ Гордана Ђилас, „О програму друштвеног просвећивања у *Лейојису Мајице српске* Тихомира Остојића”, у *Двесіта іодина Лейојиса Мајице српске*, 84–108.

⁶ Душан Иванић и Светлана Милашиновић, ур., *Лейојис Мајице српске: уреднички програми* (Нови Сад: Матица српска, 2024).

свим књижевностима народа и народности Југославије; имаће слух за све ново и напредно у књижевној речи света. Затим: неће бити окренут једној јединој поетици и књижевно-критичкој школи, још мање књижевној групацији и клану; чуваће се национализма и регионализма, програмске ускости и затварања, генерацијских подељености и уредничког монополизма. Даље: биће савремена књижевна радионица, не само она која сабира готове резултате, него их инспирише и зачиње; задржавајући широки круг старих сарадника стицаће многобројне нове. Затим: *Летопис* ће у појединим рубрикама пратити догађања у другим уметностима; наћи ће се места за ликовни прилог, цртеж и графику.

И још: часопис ће подстицати сучељавања и конфронтацију књижевне и научне мисли, гледајући да то увек буде сукоб аргументованих идеја; неговаће мултижанровски приступ, пратиће књижевна догађања и новости. Затим: посебно ће неговати књижевну критику која ће бити од става, критику паметну, храбру и информативну; часопис ће неговати мултижанровски и вишеродни приступ критици, од селективне библиографије и notiце до исцрпне есејистичке интерпретације – зато ће окупљати широк круг сарадника, са којима ће изграђивати јасну политику вредновања. На крају: уредништво ће настојати да увећа тираж часописа, а над-

Слика 1: Изглед *Летописа Матице српске* током уредничког мандата Бошка Ивкова; нацрт за корице израдио је Душан Ристић (1913–1995). Једна од новина је то што се на задњим корицама наводе аутори који ће бити објављени у наредним свескама.

-зираће и његову дистрибуцију. Коначно: уредништво тражи за ове програмске циљеве стрпљење и разумевање те рачуна на широк круг сарадника, књижевника, књижевних преводилаца, културних и друштвених радника, као и на подршку читалаца и пријатеља часописа.

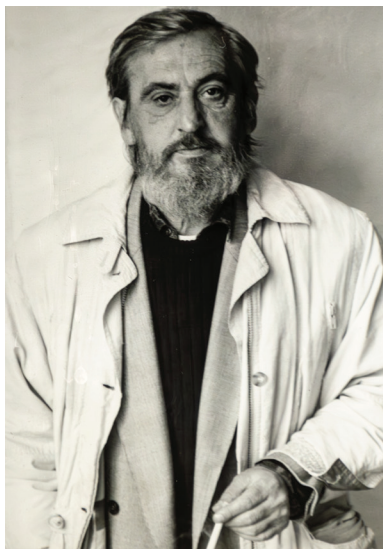
Наведени програмски циљеви представљају Ивкова као врло амбициозног уредника, посвећеног и одлучног да створи часопис по свом укусу и вољи, уредника од визије и интегритета. Ивковљева жеља и визија у много чему се подудара са визијама његових славних претходника који су се некада давно налазили на његовом месту: да *Лейхойис* буде квалитетан, референтан, актуелан, занимљив и читан часопис.

Зато нас овај програм интригира и мотивише да завиримо у странице Ивковљевог *Лейхойиса* и откријемо колико је овај уредник био доследан у стварању новог и другачијег *Лейхойиса* од оног на који смо иначе навикли.

Био-библиографија Бошка Ивкова⁷

Бошко Ивков (Стапар, 22. децембар 1942 – Нови Сад, 28. новембар 2010) био је српски песник и прозни писац који је живео и стварао у Новом Саду. Основну школу Ивков је похађао у родном Стапару, средњу у Сомбору. У Новом Саду је студирао књижевност где је стварао и живео до своје смрти. Писао је приповетке, поезију, романе. Дела су му превођена на више светских језика. Ивков се огледао и у превођењу са русинског језика: у сарадњи са аутором превео је две књиге песама Јулијана Тамаша.

Био је уредник *Покретиа*, *Индекса*; обнављач, те главни и одговорни уредник *Поља* (1968–1974); уредник књижевних издања Радничког универзитета *Радивој Ђирђанов* (1976–1978); идејни покретач, а од другог броја главни и одговорни уредник *Домейта* (1975–1979); главни и одговорни

Слика 2: Бошко Ивков, фотографија из породичне архиве*

* Аутор се захваљује Војину Ивкову, сину Бошка Ивкова, на уступљеној фотографији.

уредник *Лейхойиса Майишце срѣске* (1980–1991) и уредник *Кашегре Майишце срѣске* (1992–1998).

Приредио је две антологије: *Индексова читанка*, зборник текстова листа *Индекс*, 1968, и *Свейла нарав речи*, антологија поезије листа *Покреји*, 1970. Објавио је пет књига поезије: *Јесења руковейи*, 1979; *Сев: свакодневне сиромашине ѿсеме*, 1985; *Пуѿи у снеѿ*, 1991; *Лейхойиси: деведесейи и девейи ѿсема из девейи ѿдова*, 1996; *Зрење звезда*, 2000, затим лирски есеј *Дореѿи море*, 1974, роман *Језа*, 1983, као и књигу *Ожиљци времена – критѿике, есеји, зайиси*, 1978. Најплоднији је био у области кратке прозе: *Ликови који се руше*, 1969; *Како смо волели девојчице: ѿриче и зайиси*, 1985; *Висока земља*, 2009; као и десет књига кратке прозе под називом *Земља и раише*, и поднасловом *Читанка Војводине: ѿредели и ѿризори, диѿа и доѿађања* (Самостална издања Бошка Ивкова, 2000–2013).

Ивков је на уредничком месту *Лейхойиса* почетком 1980. формално наследио Момчила Миланкова који је преминуо октобра 1979. не уредивши ниједан број. Суштински је Ивков наследио Димитрија Вученова, који је био уредник од 1974. до 1979. године. Већ из наведених био-библиографских података можемо приметити да је Ивков свој уреднички мандат у *Лейхойису* (1980–1991) започео са значајним књижевним и уредничким искуством. Уредничко искуство у *Домейима* и *Пољима* је допринело његовој јасној визији и концепцији: какав часопис желим да стварам и какви сарадници су ми потребни за то?

Ивков је доста полагао на сараднике, то можемо видети из интервјуа са сталним чланом његовог уредништва, књижевником Владимиром Копицлом, приложеног уз овај рад. У његовом мандату променило се неколико уредништава. Прво уредништво чинили су, поред Ивкова, Славко Гордић и Милан Пражић (1980–1981); следеће уредништво чине Ивков, Миодраг Грујић, Владимир Копицл, Милан Станојев, Мирјана Стефановић (1982–1983); затим Ивков, Војислав Деспотов, Светислав Јованов, Владимир Копицл, Миодраг Матицки, Милан Станојев, Јудита Шалго (1983–1987); затим су ту Ивков, Милан Блануша, Светислав Јованов, Владимир Копицл, Мирјана Д. Стефановић (1988–1989), и на крају Ивков, Милан Блануша, Владимир Копицл, Мирјана Д. Стефановић (1989–1991).

Ивков је тимски играч, разуме да не може све сам и да му је у овом послу потребна помоћ осталих сарадника, оних који размишљају другачије и виде нешто што њему промиче. Доста полагаже на млађе снаге, жељне доказивања и признања, талентоване и стручне књижевнике и књижевнице који такође, попут Ивкова, гаје одређену визију и став о књижевности и култури.

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

бр.
2.
год.
2025.

Анализом садржаја бројева које је Ивков са својим сарадницима уредио, препознајемо неколико најбитнијих одлика часописа у периоду његовог уредништва, које у наставку посебно издвајамо.

Разноликост и занимљивост

На основу свог уредничког програма, Ивков у *Лейџојису* одржава следеће рубрике: *Проза*, *Поезија*, *Ојлеги*, *Лейџојис свакодневице*, *Лейџојис књије* (књижевнокритичка рубрика), *Ауџори лејџојиса*. Током година смењују се *Филмски лејџојис* (филмски осврти), *Позоришни лејџојис* (позоришни осврти), *Лейџојис Лејџојиса* (осврти на књижевноисторијске феномене којима се *Лейџојис* у својој дугој историји бавио), *Језички лејџојис* где се обрађују језичка питања итд. *Филмски лејџојис* тих година рецимо прати ФЕСТ. *Ликовни лејџојис* доноси прилоге из ликовне уметности – часопис није строго књижевни, већ интердисциплинарни: занима се и за остала уметничка достигнућа, па и за шире друштвене теме. Тако у св. 1–2, књ. 444. (јул–август 1989) наилазимо на *Позоришни лејџојис*: критички осврт Даринке Николић на 34. Стеријино позорје, текст који својом иронијом и сарказмом буди nelaгоду и код неутралног читаоца, а камоли код позоришних личности које су били актери Стеријиног позорја. Занимљиво је да се тадашње уредништво није устручавало да објављује и критички врло оштре прилоге. Ту су и есеји о архитектури: *Зайис о грађењу сјоменика у Иванграду* Богдана Богдановића (март–април 1980, књ. 425, св. 3–4) – литерарни осврт на уметност грађења и на уметност повезивања различитих градитеља и градитељских дела у једну функционалну целину.

Милорад Живанчевић у рубрици *Лейџојис Лејџојиса* доноси књижевноисторијски осврт *Илиризам у Лејџојису* (децембар 1980, књ. 426, св. 6) где анализира присуство панславистичких идеја Илирског покрета у *Лејџојису*, највише кроз ангажман Људевита Мирка Фаркаша (касније Вукотиновића), али и спремност уредника Теодора Павловића да прихвати те идеје, а касније их и одбаци.

И поред разноврсности, Ивков се труди да одржи квалитет; да упути и информише, али и да естетски васпита, да одржи здраву равнотежу између књижевне новине и традиције.

Укључивање нових књижевних генерација

Ивков је, за дивно чудо, врло отворен према неоавангардним поетикама и ауторима. Убрзо ће се у уредништву наћи Владимир Копицл, Војислав Деспотов и Јудита Шалго. Један од сарадника је

и Вујица Решин Туџић. Ови аутори су иновирали српску поезију и прозу седамдесетих и осамдесетих година 20. века, тако што су „ослобађали” окоштале формалне, мотивско-тематске и стилско-језичке узусе, али су гајили и радикалан однос према књижевности и улози књижевника/ствараоца у друштву.

Ивков све време окупља у критичкој рубрици велики број сарадника различитих генерација и различитих погледа на књижевност. Књижевни прикази су понекад више новински, помало штурни и површни, не иду у дубље анализе, зависно од аутора. Долазе нови, млађи критичари: ту је разиграни и луцидни Копицл; затим Селимир Радуловић са својим густим, меандричним језиком; ту је агилни Васа Павковић, обећава систематични Иван Негришорац, пристиже млади и перспективни Ђерић. Од искуснијих ту је есејистички расположени Гордић, као и професорски беспрекоран Мирослав Егерић. Спој младости и искуства.

Од преводилаца пажњу нам привлачи Давид Албахари, којем се смеши велика списатељска каријера. Ширењем круга сарадника, шири се и круг тема и различитих погледа на књижевност и културу, а часопис постаје разноврснији и непредвидљивији.

Успостављање дијалога са другим књижевностима и културама

У првом броју који Ивков уређује, наилазимо на избор из новије колумбијске поезије (јануар 1980, књ. 425, св. 1): егзотика која буди радозналост. Интригира нас личност, живот и дело никарагванског књижевника Ернеста Карденала: песника, свештеника и револуционара (јануар 1981, књ. 427, св. 1). Занимљива нам је преведена поезија Блеза Сандрара, француског песника, у преводу Мирјане Вукмировић (јануар 1984, књига 433, свеска 1). У тексту Данијеле Кермеци „Преводи са француског језика у *Лейџоису Мајџице српске*”⁸ стоји да су од 1981. до 1990. заступљени следећи аутори француског језика: Андре Жид, Маргерит Јурсенар, Самјуел Бекет, Симон де Бовоар, Андре Бретон, Ив Бонфоа, Борис Вијан, Дени де Ружмон, Салвадор Дали, Жил Делез, Жан Реноар, Арман Робен, Жан Старобински, Жан Пјер Вернан, Жак Дерида, Мишел Турније, Ролан Барт, Пол Рикер, Жак Лакан, Ана Лалик, Морис Пенге, Фернан Бродел, Филип Жакоте, Шарл Жилије, Емил Сиоран, Жид Стефан и др.

Наилазимо и на песме великог пољског песника Мирона Бјалошевског (јануар 1984, књ. 433, св. 1) уз сјајан осврт Вујице Ре-

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

бр.
2.
год.
2025.

⁸ Данијела Кермеци, „Преводи са француског језика у *Лейџоису Мајџице српске*,” у *Двесет година Лейџоиса Мајџице српске*, 236–246.

шина Туцића на њихов сусрет у Варшави неколико година раније. Читајући те песме и Туцићев пратећи текст, заиста добијате осећај да сте део нечег битног, да сте део књижевног, и не само књижевног света.

Читамо роман *Москва – Пејшушки* Венедикта Јерофејева, који у *Лейојису* излази у наставцима крајем 1984. и почетком 1985. Познат као дисидент, Јерофејев није био миљеник совјетског режима. Тек пред крај живота је стекао књижевну славу. Књижевни квалитет је ипак важнији од идеолошке интригантности, уредништво је делило књижевност пре свега на добру и лошу.

У тексту Слађане Субашић „Од Карамзина до Ткачова: руска књижевност у *Лейојису* *Мајнице српске*”⁹ наведени су неки од аутора руске књижевности и утицајне књижевне теорије који су осамдесетих година 20. века објављени у *Лейојису*: Јосиф Бродски, Данил Хармс, Јевгениј Винокуров, Хенрих Сабгир, Виктор Сошнора, Иван Буњин, Владимир Војнович, Борис Можажев, Алексеј Ремизов, Велимир Хлебњиков, Венедикт Јерофејев, Јуриј Лотман, Аријадна Ефрон, Михаил Бахтин.

Ивков и његово уредништво су заиста отворени према књижевности из целог света: успоставља се добар баланс између егзотике и квалитета.

Темати: слободан књижевни избор или присила друштвене стварности?

Сваки часопис на крају се своди на компромис између зацртаних вредности и идеала са једне стране, те књижевне и друштвене стварности са друге. Апсолутна бескомпромисност се тешко проналази чак и у књижевности. И сам Ивков се већ на почетку свог уредничког посла у *Лейојису* нашао пред великим изазовом, због којег је морао прилагодити своју уређивачку концепцију, а то је био мајски број 1980. године, непосредно након смрти председника Југославије Јосипа Броза Тита. Тако је цео број иначе превасходно књижевног часописа био посвећен Титовом лику и делу. Морамо разумети овакав потез: култ Титове личности је био толико јак да је било врло тешко, практично немогуће одупрети се оваквом захтеву. Ивков је као уредник само одговорио на социјалну наруџбину. Избор аутора је репрезентативан. Избор прилога је разнолик: песме, приче, осврти, цртице, сећања. Квалитет варира: од патетике до одмеренијих текстова.

⁹ Слађана Субашић, „Од Карамзина до Ткачова: руска књижевност у *Лейојису* *Мајнице српске*”, у *Двесет година Лейојиса Мајнице Српске*, 188–198.

Нешто другачије ствар стоји са тематом посвећеним четрдесетогодишњици револуције, објављеним у јулско-августовском двоброју 1981. године. Дакле, реч је о одавању почасту почетку НОБ-а и социјалистичке револуције у Југославији јула 1941. Да ли је посреду још један уреднички компромис? Можда, али Ивков ипак остаје доследан и парадоксално, бескомпромисан у излагању својих основних политичких и идеолошких вредности, а то су за њега очигледно антифашизам, мултикултуралност, питања социјалне правде и слично. Избор аутора је и овде репрезентативан, али и квалитет прилога често пријатно изненађује. Има ту занимљивих, драгоцених сећања многих учесника НОБ-а. Књижевност и историја у бољим случајевима надвлађају идеологију.

Правим књижевним темама враћа нас темат о Стерији, поводом 175. година од рођења (октобар 1981, књ. 428, св. 4): савремени српски и мађарски песници прилажу песме посвећене Стерији, а ту су, наравно, и књижевноисторијски огледи и тумачења. Одушевљава нас одличан тематски број о Мирославу Крлежи, приређен и објављен убрзо након његове смрти. У темату *Пламен Мирослава Крлеже* (фебруар 1982, књ. 429, св. 2) читамо књижевне огледе, песме посвећене великом писцу, сећања пријатеља и савременика, текст о Крлежи на Стеријином позорју. Радује нас мали темат о Толкину (септембар 1985, књ. 436, св. 3): уредништво показује отвореност и ка књижевности која се креће између високог и ниског, између уметничког и популарног. Наилазимо и на мини темат *Шест векова њамћења Косова* (јул-август 1989, књ. 444, св. 1-2): научни, књижевноисторијски приступ Косовској бици и косовском миту. Инфორмација је демистификација.

У превасходно књижевним тематима (Стерија, Толкин, Крлежа, косовски мит), долази до изражаја Ивковљев уреднички нерв за избор сарадника и самих прилога, за детаљ, али и за ширу целину, за појединачно запажање, али и за целокупну панораму.

Текућа поезија, проза и критика

Оно што нам највише привлачи пажњу у часописима је текућа прозно-поетска продукција, као и текућа критичка рубрика, јер то осликава актуелни књижевни тренутак. Такође, ту се види колико уредник прати актуелна књижевна дешавања, колико је отпоран на притиске разних врста и колико је бескомпромисан. Ивков се у овим рубрикама сналазио врло добро: успостављао је равнотежу између различитих поетика и генерација. Такође, ангажује знатан број песника, прозаиста, преводилаца и критичара, а многе од њих и уводи у књижевни живот.

Када је о поезији реч, Ивков не смишља неке посебне наслове за целине, већ их насловљава неутрално, па чак и помало безлично, нпр. „Десет песама”, „Три песме” и слично, све у зависности од броја песама у целини. На такав начин избегава да неким конкретнијим насловом одреди значење неке песничке целине, односно правац у којем би се она морала разумевати и тумачити. Тако читамо „Десет песама” Александра Ристовића (јул–август 1980, књ. 426, св. 1–2): сјајни Ристовић увек изненади нечим новим и другачијим, овог пута песамама са темом ручка. Привлачи нам пажњу Ђорђе Сударски Ред са „Две песме” (новембар 1980, књ. 426, св. 5): Сударски са књижевних маргина улази у *Лейџојис*. Једноставно, многи су добили шансу код Ивкова.

Одушевљава нас сјајни Иштван Домонкош са поемом „Тито” у одличном преводу Јудите Шалго (децембар 1980, књ. 426, св. 5): поема се одликује изванредним ритмом и звучношћу те подстиче на нова читања. У тексту „Преводи са мађарског језика у *Лейџојису Мајџице срџске*”,¹⁰ Каталин Рафа наводи да је Јудита Шалго осамдесетих година 20. века, поред Домонкоша, превела и Кароља Ача. У тој декади је од мађарских песника Сава Бабић превео Иштвана Ершија; Нандора Мајора превео је Јосип Варга; Јожефа Папа превели су Јудита Шалго и Гојко Јањушевић; Ота Толнаија превео је Арпад Вицко.

Критичка рубрика плени разноликошћу представљених књига у жанровском, генерацијском, али и квалитативном смислу. Нису све критике баш хвалоспеви: млађи критичари се не устручавају да износе замерке, понекад оправдано, понекад можда и не. На почетку Ивковљевог мандата један од најагилнијих је Владимир Копицл, који се тако препоручује и за улазак у уредништво годину или две касније. Он је склон постмодернистичкој метапрози, па препоручује књигу *Приручник фанџастичне зоологије* Хорхеа Луиса Борхеса (септембар 1980, књ. 426, св. 3), као и роман Горана Трибусона *Снијеј у Хајделберју* (новембар 1980, књ. 426, св. 5).

Ту је и млади, талентовани песник и критичар Иван Негришорац који пише стручно, али и поштено и храбро, не либећи се да изнесе критичке опсервације на рачун старијих колега, као у случају збирке *Ноћна раса* Горана Бабића (јануар 1981, књ. 427). Ту су и професори: Славко Гордић о првој песничкој збирци Рефика Личине *Познавање њрироде*, овенчаној Бранковом наградом 1980. (септембар 1980, књ. 426, св. 3). Гордић има добар критичарски њух: Личина је у наредним годинама и деценијама израстао у из-

¹⁰ Каталин Рафа, „Преводи са мађарског језика у *Лейџојису Мајџице срџске*”, у *Двеста година на Лейџојиса Мајџице срџске*, 199–212.

узетног песника. Затим, професор Мирослав Егерић о *Изабраним њесмама* Љубомира Симовића (новембар 1980, књ. 426, св. 5): ис-црпан, садржајан, аналитичко-синтетички, зрео приказ песничког развоја Љубомира Симовића.

Бошко Томашевић суверено и надахнуто приказује *Изабрана дела Арџура Рембоа* (јун 1980, књ. 425, св. 6). Васа Павковић пише о другој песничкој збирци Златка Красног *Тврђава* (јул–август 1985, књ. 436, св. 1–2): поштена и аргументована критика. И сам Ивков се огледао у критици: о лирским и есејистичким записима Мирослава Егерића *Извор*, при чему се уредник показује као лиричан и контемплативан, суптилан, одмерен и зрео читалац (октобар 1980, књ. 426, св. 4). Ивковљев *Лейџоис* није правио велике промашаје: приказан је и роман деценије *Хазарски речник* (фебруар 1985, књ. 435, св. 2), из пера Светислава Јованова.

Актуелност

Одушевљава нас мини-темат Светислава Јованова *Посџмодерна ѝријоведанџа* (јул–август 1988, књ. 442, св. 1–2), који укључује и одломак из романа *Флоберов ѝајѝајѝ* Џулијана Барнса – *Флоберов ѝајѝајѝ* објављен је 1984. године. Затим: текст Линде Хачион из књиге *Нарѝисоидно ѝријоведанџе* (1984) – присетимо се да је 1988. објављена њена чувена Поетика постмодернизма. На крају, есеј Филипа Стивика „*Шехерезади ѝонесѝаје зайлеѝа*”. Јованов је, дакле, приредио темат од писаца и теоретичара који су осамдесетих година 20. века значајно учествовали у обликовању феномена постмодернизма кроз свој књижевни и теоријски рад. *Лейџоис* је заиста у том моменту био део књижевног света: Јовановљев темат је информативан, едукативан и интригантан. Овај избор доноси идеју о могућности неке другачије прозе која се већ увелико писала у свету, а све више је постајала релевантна и на домаћем књижевном простору.

У тексту „*Исѝакнуѝи ѝосленици срѝске кулѝуре као ѝреводиоци бриѝанских и америчких ауѝора у Лейџоису Маѝиѝе срѝске од оснивања до данас*”¹¹ Оливера Кривошић наводи Албахаријев превод песама у прози Расела Едсона из 1983, затим Албахаријев и Враголовљев превод песама Леона Стоуксберија из 1984. Исте године Албахари објављује превод кратке приче „*Terra Incognita*” Владимира Набокова, америчког писца руског порекла. Албахари

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

бр.
2.
год.
2025.

¹¹ Оливера Кривошић, „Истакнути посленици српске културе као преводиоци британских и америчких аутора у *Лейџоису Маѝиѝе срѝске* од оснивања до данас”, у *Двесѝа ѝодина Лейџоиса Маѝиѝе Срѝске*, 225–235.

и Враголов представљају 1988. песме Томаса Лакса, док Албахари 1991. преводи део романа *Објава броја 49* утицајног америчког аутора Томаса Пинчона. Очигледно је да је Албахари био један од најважнијих преводилаца са енглеског језика у време Ивковљевог мандата.

Одржавање књижевног квалитета: доследност и бескомпромисност

Једно од најтежих и најважнијих постигнућа у уредничком, критичарском, и уопште књижевном позиву јесте бескомпромисност. Писати, односно уређивати књижевну публикацију по свом укусу и виђењу, а при томе мудро каналисати притиске *odgōio*, те успешно одговарати на потребе најшире књижевне и читалачке заједнице, то је заиста велики успех.

Квалитет једног часописа мери се и по томе колико прилога у њему ишчитамо до краја. Наравно, најбољи су они часописи који се читају од корица до корица, али то је заиста реткост. Квалитет се постиже доследношћу у спровођењу уредничког програма, те агилношћу самог уредништва. Концепт окупља уредништво, а уредништво одржава концепт: једно без другог не могу. Тако се код читалаца временом стиче неопходно поверење и поштовање. Доследност претходи бескомпромисности, која опет води доследности. Такве појаве у књижевној периодици су реткост и за такву аутентичност је потребно много тимског рада, али и личне и професионалне храбрости.

Сваки књижевни часопис покушава понудити пресек одређеног књижевног тренутка у националној и светској књижевности, науци, култури и друштву уопште. У том пресеку нису увек сви прилози генијални, има ту разновразног шкарта, али то јесте вредносна лествица у свакој књижевности: шкарт, осредњост, солидност, изузетност. Сви ти прелази и чине једну књижевност, и Ивков је то добро разумео. Баш зато што је био ослобођен од илузија, прилози у његовом *Летхойису* често су превазилазили осредњост те добављали до солидности, па чак и до изузетности. У Ивковљевом *Летхойису* увек је имало шта да се прочита.

Интригантност

Ивковљев *Летхойис* нам је открио многе занимљиве ауторе чије смо дело и биографију наставили да истражујемо и након одлагања часописа. Дobar часопис вам пружа илузију да имате прецизан увид у тренутно стање у локалној, националној или светској

књижевности. Та илузија је често недовољна и погрешна, али ипак заводљива и инспиративна, и зато неопходна.

На пример, одушевљава нас приповетка Јана Мекјуена „Између чаршава” у преводу Давида Албахарија (фeбруар 1980, књ. 425, св. 2): прича о оцу који угошћује ћерку и њену пријатељицу, проткана инцестуозним и лезбејским мотивима. Врло храбро за тадашње време, посебно за један пословично конзервативан часопис попут *Лейојиса*.

У сваком случају, Ивковљев *Лейојис* не оставља равнодушним: он вас подстиче да се определите према књижевним, уметничким и културним појавама и актерима које вам представља. А то је вероватно и један од квалитета које би требало да поседује сваки књижевни и културни феномен: да подстиче на делање, како духовно, тако и практично.

Добар уредник ће нас својим изборима испровоцирати, подстаћи ће нас да даље истражујемо, бацаће нам „коску” коју ћемо радо „глодати” и након читања његовог часописа. Један од задатака књижевне периодике јесте да нам открије нешто ново, до тада непознато, да заголица машту, да нас мотивише да кренемо ка непознатом. Добар књижевни часопис увек има идеју о оном испред себе, чак и када се осврће. Напоменимо и то да је Ивкова почетком 1992. године на месту уредника *Лейојиса* наследио Славко Гордић.

Поглед изнутра

Желели смо да сазнамо понешто о Ивкову као уреднику, као и о раду самог уредништва од некога ко је био укључен у све то изнутра. Нема боље особе за то од Владимира Копицла, сигурно најдуговечнијег члана уредништва у Ивковљевом *Лейојису*.

Копицл (Ђенерал Јанковић, 1949) јесте велики књижевни ауторитет новосадске, српске и регионалне књижевности, али и сведок и учесник многих књижевних феномена на овим просторима у последњих неколико деценија. Овај песник, прозаиста, есејиста, преводилац, новинар, позоришни и филмски критичар, дипломирао је Југословенску и општу књижевност на новосадском Филозофском факултету.

Радио је од 1971. до 1973. године као уредник Центра за уметност Трибине младих у Новом Саду, а од 1981. године био је запослен у редакцији Дневника као књижевни, филмски и позоришни критичар и уредник. Уређивао је неколико књижевних часописа (*Лейојис Мајице српске*, *Rays/Лучи/Los Rayos/Strahlen*, *ТРАН-Скајлалој*). Био је оснивач, селектор и председник новосадског ИНФАНТ-а (Интернационални фестивал алтернативног и новог

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

бр.
2,
год.
2025.

театра) и селектор Фестивала професионалних позоришта Војводине, Југословенског позоришног фестивала у Ужицу и Стеријиног позорја у Новом Саду.

Доносимо кратак интервју са Копицлом у којем он дочарава атмосферу у Ивковљевом *Лейхойису*:

Како с'ће постојали члан уредништва „Лейхойиса“?

Те 1981. године *Лейхойис* је имао вишекратни смртни проблем са иновирањем/реновирањем Уредништва, будући да су неки већ виђени кандидати за место главног уредника или члана уредништва прерано напустили овај свет. Вероватно је управо то, а донекле и Васко Попа, тадашњи потпредседник Матице српске, било пресудни чинилац у одлуци да се уредничка штафета преда млађима и младима, на челу с још живахним и претходним уређивањем *Домейта* и *Поља* доказаним Бошком Ивковим. Исте године мени је, по свој прилици, истекао деценијски период друштвено-политичке неподобности због учешћа у наступима група „Јануар–Фебруар” и политички осуђеног уредниковања на Трибини младих, будући да сам се баш тада, и то по позиву, запослио у *Дневнику* и поново стекао статус некога с ким се рачуна. Тада сам већ увељико, у *Лейхойису* и другде, објављивао критику, поезију, есеје, преводе с енглеског, тако да је Бошко имао пуно покриће да ме уврсти у свој тим. И онда ме је позвао, а ја сам пристао.

Који су били Ваши загади у уредништву?

У уредништву *Лейхойиса* сам провео 13 година, већином под Бошковим руководством и знатно мање са Славком Гордићем и наредном екипом, где сам позван да останем као „човек континуитета” с добро испеченим занатом и књижевним везама. Колико се сећам, Бошко ми је одмах поверио да уређујем поезију, критику, есеј тадашњих југословенских аутора, као и преводе текстова страних аутора у тим жанровима. Током времена смо мењали уредничке ресоре тако да сам неко време уређивао и прозу и преглед страних часописа и издања, а по потреби и још понешто.

Међутим, ништа у том Бошковом уредништву није било само ствар личне воље нити случаја, тако да смо већину ресора уређивали тандемски, по двоје. И при томе нисмо зависили од тзв. фикоке, текстова који стигну поштом, него смо већином сами бирали ауторе и с њима договарали ко ће шта урадити, послати итд. Чак смо били у прилици да по сопственој иницијативи, уз договор с Бошком и коуредницима, наручујемо од сарадника у које верујемо и читаве књиге које су у *Лейхойису* затим објављиване у наставцима. Рецимо, тако је Светислав Басара код нас објавио своје *Найукло оiledало* и бар још једну књигу, Мишко Шуваковић доцније

непогрешиво. И дабоме да смо од њега напречац научили разне језикословне и специјалне уредничке штосове за које би нам иначе биле потребне године рада у струци.

И данас Ивковљев „Лейџојис” делује врло модерно и занимљиво. Која је била њајна усјеха њејовој „Лейџојиса”?

Изгледа да нисмо били ни глупи ни без укуса, а уз то смо се трудили да ухватимо прикључак на најкреативније тадашње трендове у писању и мишљењу о уметности. Нису сви тиме били одушевљени, поготово не сви људи у самој Матици и у редовима њених времешних *часника*, али смо имали јаку подршку у књижевничким редовима и у тада доста живахој културној јавности, док смо кад загусти имали пресудну подршку потпредседника Матице српске Васка Попе, председника Савета *Лейџојиса Матице српске* Павла Угринова и колега из Издавачког предузећа Матице српске у распону од Александра Тишме до др Светозара Петровића.

Како је књижевна заједница реајовала на Ивковљев „Лейџојис”, а како читјалачка јублика?

Писци из целе СФРЈ па и потође Југославије су заиста хрлили да буду на нашим страницама и тај чинилац живе књижевне конкуренције који смо успели да испровоцирамо за првих годину–две уредниковања био је злата вредан за укупну понуду и профил часописа који смо из те богате понуде градили. Публике је у то време иначе било далеко више него данас, будући да су часописи били далеко доступнији и далеко пресуднији чинилац књижевног живота и успеха него што то данас јесу. Уз то ваља рећи да су хонорари у *Лейџојису* били солидни, тако да су многе од данас важних писаца одржали у животу, о чему могу и лично да посведочим и због чега се изузетно поносим што сам пуних 13 година радио за *Лейџојис* по цени уредничког рада од отприлике једног бокса цигарета месечно.

Уместо закључка

Иван Негришорац о уредничком мандату Бошка Ивкова у *Лейџојису Матице српске* каже:

На овој, војвођанској равници, али и на читавом српском културном простору, моћно рашће, како би то рекао Бошко Ивков, јесте и *Лейџојис Матице српске*, који се полако приближава свом другом веку трајања. Бошко је у периоду 1980–1991, помогао да то огромно стабло и даље расте и уздиже се. Дао му је понеку свежу грану, нарочито у погледу отворености према поетички иноватив-

ним догађајима, па и сасвим младим генерацијама српске књижевности. У том периоду *Лейџојис* је, рекло би се, хотимично одустајао од жеље да представља главни ток српске књижевности, а све је више трагао за алтернативним путевима и маргиналним токовима књижевне свести. И ту се могло препознати како Бошка не занима широка и права магистрала којом се брзо путује него меандри равничарске реке којом се полако, уживајући у пејзажу, стиже тамо где нас већ река сама носи.¹²

Овај Негришорчев надахнути, поетски, али и прецизни осврт на уреднички мандат Бошка Ивкова у *Лейџојису* допунили бисмо још неким увидима. Истражујући алтернативне, споредне токове књижевне свести, Ивков нам је понудио књижевност у свој својој величини, обиму и сложености. Јер књижевност се никада не исцрпљује у главном току, већ се она врло често, услед друштвених и других околности, повлачи на маргину (посебно ако је квалитетна и аутентична), и чека своју прилику. Изгледа да је Ивков то јако добро разумео и да је *Лейџојис* градио са свешћу да та маргина којој даје шансу једнога дана лако може постати главни ток. И књижевна историја му је у наредним годинама и деценијама итекако дала за право.

Зато његов *Лейџојис* и данас делује тако модерно и занимљиво. Иза њега стоји јасна визија шта је књижевност, затим један пажљиво однегован литерарни укус, изузетна одговорност према књижевном јуче, данас и сутра, као и разумевање тих суптилних односа између књижевног центра и маргине. Наравно, за једну такву бескомпромисну визију требало је имати подршку споља и изнутра, а како Владимир Копицл сведочи, та подршка није изостајала. У супротном, Ивков вероватно не би опстао на челу *Лейџојиса* пуних дванаест година.

Једноставно, можемо рећи да је Ивков само био прави човек на правом месту у правом тренутку. Стицај многих околности га је довео на то место, али су га првенствено марљив рад, велика посвећеност и искрена љубав према књижевности на том месту задржали. И са тог места Ивков је дао много српској књижевној периодици и српској књижевности уопште. Његов уреднички мандат у *Лейџојису* је светли пример шта може човек од интегритета и визије ако стрпљиво сачека своју животну шансу.

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

бр.
2,
год.
2025.

¹² Иван Негришорац, „In Memoriam: Бошко Ивков (1942–2010)”, *Раг Мајице српске за 2010. јогину*, бр. 47 (2011): 248–49.

Literatura:

1. Đilas, Gordana, ur. *Dvesta godina Letopisa Matice srpske: zbornik*. Novi Sad: Biblioteka Matice srpske, 2024. (na ćirilici)
2. Đilas, Gordana. „O programu društvenog prosvjećivanja u *Letopisu Matice srpske* Tihomira Ostojića”. U *Dvesta godina Letopisa Matice srpske: zbornik*, 84–108. Biblioteka Matice srpske, 2024. (na ćirilici)
3. Ivanić, Dušan i Svetlana Milašinović, ur. *Letopis Matice srpske: urednički programi*. Novi Sad: Matica srpska, 2024. (na ćirilici)
4. Kermeci, Danijela. „Prevodi sa francuskog jezika u *Letopisu Matice srpske*”. U *Dvesta godina Letopisa Matice srpske: zbornik*, 236–246. Novi Sad: Biblioteka Matice srpske, 2024. (na ćirilici)
5. Krivošić, Olivera. „Istaknuti poslenici srpske kulture kao prevodioci britanskih i američkih autora u *Letopisu Matice srpske* od osnivanja do danas”. U *Dvesta godina Letopisa Matice srpske: zbornik*, 225–235. Biblioteka Matice srpske, 2024. (na ćirilici)
6. Negrišorac, Ivan. „In Memoriam: Boško Ivkov (1942–2010)”. *Rad Matice srpske za 2010. godinu* br. 47 (2011): 248–249. (na ćirilici)
7. Rafa, Katalin. „Prevodi sa mađarskog jezika u *Letopisu Matice srpske*.” U *Dvesta godina Letopisa Matice srpske: zbornik*, 199–212. Biblioteka Matice srpske, 2024. (na ćirilici)
8. Subašić, Slađana. „Od Karamzina do Tkačova: ruska književnost u *Letopisu Matice srpske*”. U *Dvesta godina Letopisa Matice srpske: zbornik*, 188–198. Biblioteka Matice srpske, 2024. (na ćirilici)
9. Subašić, Slađana, i Marija Vaš. „Sadržaj, popis ili bibliografija *Letopisa Matice srpske* u XIX, XX i XXI veku”. U *Dvesta godina Letopisa Matice srpske: zbornik*, 13–21. Novi Sad: Biblioteka Matice srpske, 2024. (na ćirilici)
10. Subašić, Slađana, i Marija Vaš, ur. *Sadržaj „Letopisa Matice srpske”: 1971–1980*. Novi Sad: Matica srpska, 2024. (na ćirilici)
11. Tomčanji, Vanja, i Siniša Stojišić. „*Letopis Matice Srpske* kroz bibliografski opis i proces digitalizacije u Biblioteci Matice srpske”. U *Dvesta godina Letopisa Matice srpske: zbornik*, 44–52. Biblioteka Matice srpske, 2024. (na ćirilici)

LETOPIS MATICE SRPSKE **DURING THE EDITORSHIP OF** **BOŠKO IVKOV (1980–1991)**

SUMMARY: *Letopis Matice srpske* (Matica Srpska Chronicle) celebrated its two-century anniversary at the end of 2024. To mark this occasion, several significant publications were published. One is the collection of papers *Dva veka Letopisa Matice srpske* (Two Centuries of Matica Srpska Chronicle), which approaches the phenomenon of this significant journal from various angles. Another is *Letopis Matice srpske: Urednički programi* (Matica Srpska Chronicle: Editorial Programmes), which examines the numerous editorial programmes throughout the journal’s history. In one of the texts, “Programski smer Letopisa Matice srpske” (Programme Direction of the Matica Srpska Chronicle) (1980), Boško Ivkov, editor of *Letopis* from 1980 to 1991, sets out the basic goals and ideas that guided him during his editorial mandate. By establishing these guidelines, Ivkov largely distanced himself from *Letopis* as it was traditionally conceived: a conservative journal, cautious of innovations, and following the well-trodden paths of the mainstream of Serbian literature. This paper considers the consistency with which this editor created a new and different *Letopis* from the one to which the reading public had been accustomed. Analysis of the basic characteristics of Ivkov’s *Letopis* demonstrates the extent to which this journal followed domestic and foreign literary and theoretical trends and its significance for the development of Serbian literary periodicals during the 1980s. In addition to analysis of the editorial programme and published content, the paper also employs the testimony of Vladimir Kopicl, a long-time member of Ivkov’s editorial board, whose recollections are examined through an interview.

KEYWORDS: *Letopis Matice srpske*, anniversary, Boško Ivkov, literary periodical, editorial programme

Примљено: 20. августа
Прихваћено: 14. октобра

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А
Р

бр.
2.
год.
2025.